

SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSUTSKOTTETS BETÄNKANDE 37/2009 rd

Regeringens proposition med förslag till lag om ändring av 9 kap. 10 a § i sjukförsäkringslagen

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 15 september 2009 en proposition med förslag till lag om ändring av 9 kap. 10 a § i sjukförsäkringslagen (RP 131/2009 rd) till social- och hälsovårdsutskottet för beredning.

Utlåtande

I enlighet med riksdagens beslut har arbetslivs- och jämställdhetsutskottet lämnat utlåtande i ärendet. Utlåtandet (AjUU 15/2009 rd) återges efter betänkandet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- jurist Pekka Humalto, social- och hälsovårdsministeriet
- förmånschef Suvi Onninen, Folkpensionsanstalten
- jurist Paula Ilveskivi, Akava r.f.
- sakkunnig Johan Åström, Finlands Näringsliv
- socialpolitisk sekreterare Katja Veirto, Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf
- chef för arbetsmarknadsärenden Outi Tähtinen, Företagarna i Finland rf
- jurist Anja Lahermaa, Tjänstemannacentralorganisationen FTFC rf.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att sjukförsäkringslagen ändras.

Pappans rätt till faderskapspenning för en sammanhängande period omedelbart efter föräldrapenningsperioden ska ändras så att han får faderskapspenning för 24 vardagar i stället för nuvarande 12 vardagar. Detta innebär att den så

kallade pappamånaden kan vara högst 36 vardagar, dvs. ca sex veckor.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2010 och avses bli behandlad i samband med den.

Lagen avses träda i kraft den 1 januari 2010.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Propositionens bakgrund

Propositionen bygger på regeringsprogrammet för Matti Vanhanens andra regering. Enligt det ska faderskapsledigheten förlängas med två veckor och reformen ska genomföras i anknäytning till budgeten för 2010. Förslaget avses bli ett incitament för papporna att ta ut föräldrale-dighet. Förlängningen går ut på att pappor har rätt att vara faderskapslediga i 24 vardagar i stället för 12 dagar som tidigare direkt efter avslutad föräldraledighet, om de har varit föräldrale-diga de senaste 12 vardagarna. Således förlängs den så kallade pappamånaden till 36 vardagar. Utskottet anser att propositionen är behövlig för att föräldrarna bättre ska kunna ordna omvårdna-den av småbarn och för att papporna ska upp-muntras att dela ansvaret för vård och uppfost-ran i familjen.

Pappamånaden infördes genom en reform som godkändes 2002. Då antogs det att ungefär 20 procent av papporna skulle ta vara på möjlig-heten till en ny pappamånad i början. Även om villkoren blev flexiblare tack vare ändringar som godkändes 2006, tar fortfarande bara ungefär en sjättedel av papporna till nyfödda ut en pappa-månad. Däremot tar upp till fem sjättedelar av alla pappor ut faderskapsledighet i anknäytning till barnets födelse eller mammans moderskaps-eller föräldrapenningsperiod.

Undersökningar visar att det i första hand är ekonomiska orsaker som hindrar pappor från att vara föräldralediga. Men familjens ekonomi på-verkas inte i så hög grad av att pappan tar ut en del av föräldraledigheten som man tidigare trott eller som familjerna antar. Ersättningen för för-äldra- och faderskapsledighetsperioden höjdes i början av 2007 till högst 75 procent av lönen. Den del av lönen som går förlorad blir dessutom mindre tack vare den lindrigare skatten. Andra orsaker till att pappor inte tar ut faderskapsledig-het är hinder på grund av arbetet, karriärplaner och arbetsgivares och arbetskamraters attityder. Det behövs utökad information om föräldra- och

pappaledighet när reformen träder i kraft, efter-som det verkar vara vanligt att de berörda har felaktiga uppfattningar.

Den förlängda pappamånaden

Förslaget om förlängd pappamånad väntas leda till att fler män tar föräldraledigt. Antalet beräk-nas bli 15 000 i stället för 10 000 som nu. Utskot-tet menar att det är ett viktigt mål och noterar att det bidrar till en tillgiven relation mellan pappa och barn och en jämlikare användning av vårdle-dighet om pappamånaden blir vanligare.

Men sakkunniga har lyft fram att även om för-längningen är en positiv reform skulle flexiblere villkor förbättra möjligheterna att ta vara på pappamånaden i olika familjesituationer. Pappa-månaden måste ju tas ut vid en exakt tidpunkt som familjen inte kan välja efter behov. Famil-jer i olika livssituationer får de facto begränsad möjlighet att använda sig av pappamånaden där-för att villkoren är att pappan tar ut 12 föräldra-penningsdagar, att pappamånaden infaller innan barnet är ungefär ett år och fyra månader gam-malt och att barnet vårdats hemma mellan avslu-tad föräldradagpenning och pappamånad. De här villkoren kombinerat med skyldigheten att två månader tidigare meddela familjeledighet på över tolv dagar till arbetsgivaren gör att de fa-miljer där föräldrarna har kortvariga anställning-ar får det särskilt svårt att ta ut pappamånad.

Utskottet välkomnar reformen men anser att systemet på sikt bör förenas med flexiblere vill-kor och förbättras så att pappan får möjlighet till en eller flera självständiga pappamånader utan det extra villkoret att perioden infaller direkt ef-ter föräldrapenningsperioden. Utskottet pekar på de nordiska erfarenheter som också arbetslivs-och jämställdhetsutskottet lyfter fram i sitt utlå-tande plus en rad undersökningar som visar att pappor tar ut de ledigheter som uttryckligen är avsedda för dem och som går förlorade om pap-pan inte nyttjar dem. Vi måste arbeta vidare på olika incitament för papporna att vara med och ta hand om barnen.

Det är positivt att man i vissa kollektivavtal på senare år, bland annat i byggsektorn, har skrivit in att faderskapsledigheten är avlönad. Tidigare har en del av papporna haft rätt till avlönad faderskapsledighet utifrån sitt arbetsavtal. Att faderskapslediga har rätt till lön kommer säkert att leda till utökad användning av ledigheten och jämna ut skillnaderna mellan kvinno- och mansdominerade branscher. Frågan bör prioriteras högre vid kollektivavtalsförhandlingarna mellan arbetsmarknadsparterna.

Förbättrade föräldraledigheter

Social- och hälsovårdsministeriet har tillsatt en arbetsgrupp som på bred front ska undersöka möjligheterna att se över systemet med föräldraledighet och lägga fram förslag till översyn. Enligt regeringens ståndpunkt ska målet vara att stödja föräldraskap, uppmuntra pappor att ta familjeledigt och att förbättra de ersättningar som arbetsgivarna får för kostnaderna för föräldraskap.

Utskottet anser att man bör sikta på att göra systemet mer flexibelt så att det bättre tillgodoser olika familjers behov, stödet för föräldraskap och barnens välbefinnande. Finländska föräldrar arbetar i regel heltid. I det avseendet avviker Finland från många andra europeiska länder att det är så vanligt att kvinnor arbetar heltid. Föräldrarna i barnfamiljer har också långa arbetsveckor. Deras totala arbetstid per vecka är rentav längre än bland barnlösa par. Om föräldraledigheterna kan ordnas flexibelt underlättar det därför för småbarnsföräldrar att kombinera arbete och familjeliv. Utvecklingen av föräldraledigheterna måste väga in kopplingen till systemet för omvårdnad av små barn.

Under utskottsbehandlingen lyftes också villkoren för flerlingsfamiljer fram. Föräldrapenningsperioden förlängs med 60 vardagar för varje barn utöver ett, om flera än ett barn föds på samma gång. Familjen kan själv välja att ta ut förlängningen antingen efter föräldrapenningsperioden alternativt delvis eller helt under moderskaps- eller föräldrapenningsperioden. Faderskapsledigheten gäller däremot fortfarande per graviditet. Även om den förlängda föräldra-

ledigheten ger båda föräldrarna möjlighet att samtidigt vara med och ta hand om barnet, bör social- och hälsovårdsministeriets arbetsgrupp för att underlätta för flerlingsfamiljer reda ut om faderskapspenningsperioden och pappamånaden bör förlängas om det samtidigt föds flera barn i familjen.

Med hänvisning till arbetslivs- och jämställdhetsutskottets utlåtande påpekar social- och hälsovårdsutskottet att det med tanke på likabehandlingen av barn till ensamföräldrar är viktigt att familjer med en enda vårdnadshavare har rätt till föräldraledighet på samma villkor som familjer med två föräldrar. Ensamföräldrarnas villkor behöver uppmärksammas när systemet ses över.

Kostnaderna för föräldraledigheter

I sitt utlåtande behandlar arbetslivs- och jämställdhetsutskottet hur en jämnare fördelning av familjeledigheter kommer att påverka jämställdhetsfrämjandet i arbetslivet och välbefinnandet bland familjer och barn. Social- och hälsovårdsutskottet hänvisar i det här sammanhanget till motiveringen i utlåtandet och noterar att den ojämna fördelningen av föräldraledigheterna i praktiken fortfarande utgör dolda hinder för unga kvinnor att få arbete.

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet går också in på arbetsgivarnas kostnader för familjeledigheter. De direkta kostnaderna har hos oss jämnats ut genom att arbetsgivarna får dela på dem.

Enligt social- och hälsovårdsministeriets undersökning 2007 betyder familjeledigheterna statistiskt sett bara få direkta kostnader för arbetsgivarna för familjelediga anställda. Kostnaderna får effekter i första hand för de kvinnors arbetsgivare som har en avtalsbaserad skyldighet att betala lön för moderskapsledigheten. Löneutbetalningen får mindre kostnadseffekt genom att företagen till stor del får ersättning för de här dagarna. För moderskapspenningsperioden är ersättningen högst 90 procent. Den höjda ersättningen har bidragit till att kollektivavtalen nu mer omfattande täcker in skyldigheten att betala ut lön.

Så som arbetslivs- och jämställdhetsutskottet påpekar medför familjeledigheterna emellertid också andra än direkta kostnader för arbetsgivarna och de drabbar framför allt kvinnodominerade branscher på grund av den ojämna fördelningen av familjeledigheter. Kvinnors arbetsgivare har indirekta kostnader bland annat för att rekrytera vikarier, organisera en familjeledig anställds arbete och inskola en vikarie och en anställd som återgår i arbete efter en lång familjeledighet. Kvinnors arbetsgivare har dessutom extra kostnader för sjukledigheter under graviditeten och frånvaro för att vårda ett sjukt barn. De här indirekta kostnaderna för familjeledigheter sänker företagens lönsamhet i kvinnodominerade branscher. Kostnaderna kan också inverka sänkande på lönenivån för kvinnor som tar ut familjeledigheter. Inte minst i små och medelstora företag utgör arbetsgivarens merkostnader för familjeledigheter en s.k. mammarisk, som kan bli ett hinder för att anställa nödvändig extra per-

sonal, sägs det i utlåtandet. Social- och hälsovårdsutskottet noterar att ministeriets arbetsgrupp för närvarande reder ut hur kostnaderna kan fördelas jämnare mellan mans- och kvinnodominerade branscher.

Ikraftträdande

Lagen träder i kraft vid ingången av 2010. Den ska tillämpas i fråga om de barn för vilka den första moderskapsdagpenningen betalas ut under 2010. Således kommer de första förlängda pappamånaderna att tas ut från och med oktober. Därför kommer kostnaderna för förslaget att bli knappt 1,2 miljoner euro 2010.

Förslag till beslut

Således föreslår social- och hälsovårdsutskottet

att lagförslaget godkänns utan ändringar.

Helsingfors den 23 oktober 2009

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Juha Rehula /cent
vordf. Sirpa Asko-Seljavaara /saml
medl. Risto Autio /cent
Maria Guzenina-Richardson /sd
Hannakaisa Heikkinen /cent
Anneli Kiljunen /sd
Marjaana Koskinen /sd
Jukka Mäkelä /saml

Håkan Nordman /sv
Markku Pakkanen /cent
Päivi Räsänen /kd
Paula Sihto /cent
Satu Taiveaho /sd
Lenita Toivakka /saml
Erkki Virtanen /vänst
ers. Johanna Karimäki /gröna.

Sekreterare var

utskottsråd Eila Mäkipää.

RESERVATION 1

Motivering

Det är viktigt att stödja pappornas möjlighet att ta hand om sina barn när de är små. En starkt roll för pappan i familjen bidrar också till jämställdhet.

I nuläget kan pappan efter barnets födelse vara faderskapsledig i 1—18 vardagar och vårda barnet hemma tillsammans med mamman. Pappan kan ta ut faderskapsledighet när som helst under moderskaps- och föräldrapenningsperioden efter att barnet har fötts. Ledigheten kan delas in i högst fyra perioder.

Det är en positiv reform att faderskapsledigheten föreslås bli längre. Om pappan är föräldraledig i 12 vardagar i slutet av föräldrapenningsperioden får han alltså 24 dagar extra ledigt genast efter föräldrapenningsperioden. Detta innebär att den så kallade pappamånaden kan vara högst 36 vardagar, dvs. ca sex veckor.

Flerlingsfamiljer, alltså familjer där det samtidigt föds fler än ett barn, beaktas i den gällande sjukförsäkringslagen så att föräldrapenningsperioden förlängs med 60 vardagar per barn. Förlängningen är alltså 60 vardagar för tvillingar, 120 vardagar för trillingar och så vidare. Förlängningen kan tas ut helt eller delvis under moderskaps- eller föräldrapenningsperioden eller genast därefter. Det ger mamman och pappan i flerlingsfamiljer möjlighet att samtidigt stanna hemma och sköta sina barn.

Syftet med pappamånaden är bland annat att bidra till en fungerande relation mellan pappan och barnet. I flerlingsfamiljer skapar pappan en relation till alla barn var för sig. Pappan och varje barn bör ha rätt till individuellt stöd för sin ömsesidiga relation. Det är också viktigt att pappan kan delta i den dagliga barnavården, för det hjälper hela familjen att orka och klara sig. Därför bör också flerlingsfamiljer få lagfäst rätt till en längre pappamånad. Pappor i flerlingsfamil-

jer bör ha rätt till faderskapspenning för varje barn som föds i minst 24 vardagar genast efter avslutad föräldrapenningsperiod. Det betyder att pappor till tvillingar på de villkor som lagen ställer ska ha rätt till faderskapspenning i högst 48 vardagar, pappor till trillingar i högst 72 vardagar, pappor till fyrlingar i högst 96 vardagar och så vidare.

Lika villkor för ensamföräldrars familjer

Om föräldrarna har skilt sig är det hos oss vanligt att de har gemensam vårdnad om barnen och att dessa bor växelvis hos vardera föräldern. Förbundet för makalösa föräldrar beräknar att föräldrarna i ungefär 5—10 procent av alla nya avtal kommer överens om att barnet ska bo växelvis hos vardera föräldern. Dessutom blir det allt vanligare att barnet träffar umgängesföräldern 8—12 dagar i månaden. Sammanlagt ungefär en tredjedel av skilsmässobarnen träffar sin umgängesförälder mycket, alltså de bor praktiskt taget också hos denna.

Det är orättvist att en förälder som bor på annat håll inte på lika villkor har rätt till familjeledighet såsom faderskapsledighet. Även pappor som inte bor i samma hushåll som mamman bör ha rätt till faderskapspenning. Om faderskapet inte är fastställt eller om pappan inte bor i samma hushåll som mamman och heller inte tar vara på sin rätt till de extra dagar som avses i 2 mom., bör mamman enligt oss ha rätt att ta ut de här extra dagarna med föräldrapenning.

Förslag

Vi föreslår

att lagförslaget godkänns enligt betänkandet i övrigt men 9 kap. 10 a § med följande ändringar:

Reservationens ändringsförslag

9 kap.

Föräldradagpenningar

10 a §

Pappamånad

— — — — —
 Om föräldrapenning eller partiell föräldrapenning på grundval av deltagande i vården av barnet betalas till fadern utan avbrott för åtminstone de 12 sista vardagarna av den föräldrapenningsperiod som följer omedelbart efter moderskapspenningsperioden eller för de 12 föräldrapenningsdagar som flyttats fram med stöd av 1

mom., har fadern rätt till faderskapspenning för en sammanhängande period om högst 24 vardagar omedelbart efter sin föräldrapenningsperiod (*pappamånad*). Om det samtidigt föds flera barn, har fadern rätt till faderskapspenning för en sammanhängande period om högst 24 vardagar per barn omedelbart efter sin föräldrapenningsperiod. Också en fader som inte bor i ett gemensamt hushåll med modern har rätt till faderskapspenning. Om faderskapet inte är fastställt eller om fadern inte bor i ett gemensamt hushåll med modern och heller inte nyttjar sin rätt till de tilläggsdagar som avses i detta moment, har modern rätt att nyttja de här extra föräldradagpenningsdagarna.

— — — — —
 —————

Helsingfors den 23 oktober 2009

Anneli Kiljunen /sd
 Marjaana Koskinen /sd
 Satu Taiveaho /sd

Maria Guzenina-Richardson /sd
 Erkki Virtanen /vänt

RESERVATION 2

Motivering

Propositionen går ut på att förlänga pappornas faderskapspenningsperiod efter föräldrapenningsperioden till sammanlagt sex veckor. Syftet med pappamånaden är att förbättra jämställdheten i arbetslivet och i fråga om barnavård.

Det är bra att faderskapet betonas. En nära relation till pappan bidrar enligt undersökningar positivt till en balanserad utveckling för både flickor och pojkar. Men när man lagstiftar om familjeledigheter bör man respektera att familjernas situation varierar. I Finland finns det 20 000 barn som inte har någon juridisk far alls. Dessutom finns det en stor grupp barn som vårdas av ensamma mammor och vars pappor praktiskt taget inte deltar i barnavården. I familjer med en ensam vårdnadshavare där en juridisk far eller pappa överhuvudtaget saknas blir föräldraledigheten på ett orättvist sätt kortare än i andra familjer.

En del mammor har valt en karriär som hemmamamma när barnen varit små. I familjer med många barn är det ofta naturligare att pappan tar hand om de äldre barnen och att mamman koncentrerar sig på babyn under amningstiden. Mamman kan själv vilja vårda barnet utan avbrott både under föräldraledigheten och den tid då hemvårdsstöd betalas ut. Det kan vara besvärligt för mamman, hennes arbetsgivare och vika-rie under familjeledigheten att mamman arbetar i sex veckor under faderskapspenningsperioden.

Barnets villkor har blivit undanskymda i beredningen av pappamånaden. Det har blivit ett viktigt mål att snygga upp jämställdhetsstatistiken. Lagstiftningen om familjeledigheter bör förbättras med tanke på barnets bästa i första hand. Små barn måste framför allt tillförsäkras rätt till de egna föräldrarnas famn och därför är en förlängd familjeledighet välkommen. Staten ska inte för mycket styra familjernas val när det gäller att dela upp ansvaret eller tiden för barnavård. Villkoren för pappaledighet bidrar inte till målet att familjerna ska ha mer flexibla möjlig-

heter att efter eget val och behov samordna arbete och familjeliv. Frågor som kan avgöras vid köksbordet ska inte tas upp i plenisalen. I stället för kvoterade familjeledigheter bör föräldrarna få större möjlighet att välja hur de vill använda sin samhällsstödda familjeledighet.

Barn som har en mamma eller pappa som ensam vårdnadshavare ska ha möjlighet att få samhällsstödd omvårdnad av sin egen förälder lika länge som barn som har två föräldrar. När propositionen genomförs kommer ensamma pappor att ha bättre villkor än ensamma mammor, eftersom föräldraledigheten för ensamma pappor är en månad längre än för mammor i samma livssituation. I sitt utlåtande framhåller arbetslivs- och jämställdhetsutskottet att det gäller att se till att ensamförsörjarmammor har rätt till en lika lång föräldraledighet som dubbelförsörjarfamiljer och ensamförsörjande pappor enligt nuvarande regler har. Utskottet fäster uppmärksamhet vid att ensamföräldrar av flera skäl har sämre möjligheter att passa ihop arbete och familjeliv än föräldrar i familjer med två vårdnadshavare. Utskottet ser det som mycket viktigt att man i framtiden fäster särskilt avseende vid ensamförälderfamiljer när systemet med familjeledigheter utvecklas.

Social- och hälsovårdsutskottet diskuterade också flerlingsfamiljers situation. Det föds ca 850 tvillingpar årligen i Finland. Trillingar föds det ungefär tio gånger per år. Det är särskilt viktigt att båda föräldrarna har möjlighet till föräldraledighet när de samtidigt får två eller flera barn, med tanke på att barnen ska må bra, familjen ska orka och det ska bildas en relation mellan föräldrarna och barnen. I familjer där det samtidigt föds flera barn har pappan lika lång faderskapsledighet som i familjer där det föds ett enda barn. Faderskapsledigheten räknas per graviditet och det gör att barn i flerlingsfamiljer särbehandlas. I sitt utlåtande AjUU 22/2006 rd noterade arbetslivs- och jämställdhetsutskottet: "Med tanke på tvillingars och trillingars välbe-

finnande bör båda föräldrarna få bättre möjligheter att delta i vården under barnens första levnadsår. Därför vore det befogat att faderskapspenningens period är 18 dagar per barn. Det är också motiverat med tanke på likabehandling av barnen. Om det föds tvillingar eller trillingar ska pappan då ha rätt till dubbel eller tredubbel faderskapsledighet." Regeringen bör förelägga riksdagen ett förslag att korrigera faderskapspenningen så att den räknas per barn.

Förslag

Jag föreslår

*att lagförslaget godkänns enligt betänkandet i övrigt men 9 kap. 10 a § med ändringar (**Reservationens ändringsförslag**) och*

*att ett uttalande godkänns (**Reservationens förslag till uttalande**).*

Reservationens ändringsförslag

9 kap.

Föräldradagpenningar

10 a §

Pappamånad

Om föräldrapenning eller partiell föräldrapenning på grundval av deltagande i vården av

barnet betalas till fadern utan avbrott för åtminstone de 12 sista vardagarna av den föräldrapenningsperiod som följer omedelbart efter moderkapspenningsperioden eller för de 12 föräldrapenningsdagar som flyttats fram med stöd av 1 mom., har fadern rätt till faderskapspenning för en sammanhängande period om högst 24 vardagar omedelbart efter sin föräldrapenningsperiod (*pappamånad*). Om barnet inte har någon far eller om fadern inte nyttjar sin rätt till pappamånad, har modern rätt till extra förälderpenning i en sammanhängande period om högst 24 vardagar genast efter att föräldrapenningsperioden upphört. Om det samtidigt föds flera barn, har fadern rätt till faderskapspenning för en sammanhängande period om högst 24 vardagar per barn omedelbart efter sin föräldrapenningsperiod.

Reservationens förslag till uttalande

Riksdagen förutsätter att regeringen bereder en proposition om att rätten till faderskapsledighet för fadern i flerlingsfamiljer bestäms utifrån varje barn som samtidigt föds i familjen på lika villkor som när det föds ett enskilt barn.

Helsingfors den 23 oktober 2009

Päivi Räsänen /kd